

Slovenské zoologické názvoslovie – tvrdý oriešok, ale nie pre botanikov

Slovak zoological nomenclature – a tough nut, but not for botanists

VALERIÁN FRANC

Katedra biológie FPV, Univerzita M. Bela, Tajovského 40, 97401 Banská Bystrica
e-mail: franc@fpv.umb.sk

Abstract: The first part of this article contains the author's opinion and a brief analysis of the very unsatisfactory situation in the Slovak zoological nomenclature. In the second part the author suggests the ways and principles how the Slovak names of animals should be formed. Firstly, it is necessary to consider that two different nomenclatural spheres and approaches exist – vertebratological and invertebratological. In both cases the Slovak names should be coherent with international scientific names as much as possible. In the nomenclature of vertebrates, the scientific generic names should have Slovak equivalents, as long as possible; each protected and/or well-known vertebrate species listed in CITES should have Slovak name; Slovak names of the best-known animals do not need to be binomial necessarily. In the nomenclature of invertebrates, Slovak names are necessary only in some definite cases, including the best-known, easily-identifiable or protected species, and/or species important in human and veterinary medicine (well-known parasites). In the case of exotic and marine invertebrates, only a general Slovak name of higher taxa (phylum, class and sometimes order) is sufficient. Names of higher (extraspecific) taxa do not need to be mononomical necessarily.

Key words: Slovak zoological nomenclature, problems and proposals

Môj prvý príspevok v Správach Slovenskej zoologickej spoločnosti má trochu atypické členenie. Dotýka sa ale atypického (a veľmi komplikovaného) problému – slovenského zoologického názvoslovia. Preto mi to, prosím, nemajte za zlé.

Prológ

Možno budú mať niektorí kolegovia výhrady už voči názvu tohto príspevku. Na nedávnych 7. Feriancových dňoch v Bratislave sa intenzívne diskutovalo práve o slovenskom zoologickom názvosloví, resp. menosloví. K tomu, celkom na úvod, mám jednu subjektívnu poznámku, ktorá vyjadruje môj osobný názor na tento problém. Marcus, Claudius, Laetitia, Sylvia (ale napr. i Valerianus!) sú latinské **mená**. *Quercus cerris*, *Amanita caesarea*, *Lacerta viridis*, *Sylvia borin* a *Hirudo medicinalis* sú latinské **názvy**. A femur, pharynx, scutellum, palpus maxillaris alebo nervus vagus sú latinské anatomické **termíny**. Preto budem (zatial) hovoriť o zoologickom názvosloví. Pokial' ma kolegovia váhou argumentov presvedčia, že nemám pravdu, bez slova to akceptujem.

Písat' o zoologickom názvosloví je tak trochu riziko. Na jednej strane si človek môže popudit' proti sebe niektorých kolegov, na druhej strane ho môžu obvinit', že nemá na seriózne vedecké práce, a tak si napĺňa „čiarky“ v publikáčnej činnosti písaním všeobecných úvah o nomenklatúre. Aj keď som si vedomý týchto rizík, rozporu a nedoriešené problémy v slovenskom zoologickom názvosloví ma nútia napísat' v priebehu posledných troch rokov už štvrtý príspevok na túto tému.

Prečo práve názvoslovie

Názvoslovie živočíchov, no i ďalších živých organizmov a odborná terminológia všeobecne, sú veľmi dôležitou súčasťou národnej kultúry, sú akýmsi zrkadlom vzdelanosti a duchovnej vyspelosti národa. Slovenské zoologické názvoslovie by v porovnaní s medzinárodnou vedeckou nomenklatúrou (ktorá tiež nie je bez problémov!) malo spĺňať niektoré požiadavky „navyše“. Hlavné rozdiely súvisia predovšetkým s ich rozdielnym použitím. Vedeckú, latinizovanú nomenklátuру používajú najmä vedeckí pracovníci, pre nebiológov je však strohá a málo zrozumiteľná. Slovenské názvoslovie živočíchov (no aj iných organizmov) je však ľudovejšie, bližšie širokým vrstvám obyvateľstva. Ved' názvy ako sýkorka, pinka, straka, ale i chrúst či babôčka, niečo hovoria (či mali by hovorit') aj mestskému dieťaťu zo sídliska. Na slovenskom názvosloví sú, pochopiteľne, založené aj učebnice príropisu pre základné školy (v gymnaziálnych učebničiach biológie by už slovenskej a vedeckej nomenkláture mala byť venovaná rovnocenná pozornosť!). Slovenské názvy živočíchov (ale i rastlín a húb) sú prirodzenou a terminologicky bohatou súčasťou slovnej zásoby nášho jazyka. Navyše, slovenská biologická terminológia sa už od detského veku výrazne podielá na formovaní dnes tak často diskutovaného environmentálneho vedomia – teda, ľudovo povedané, úcty a lásky k prírode.

Z konštatovaných faktov vyplýva, že tak významnej súčasti jazyka by mala byť venovaná osobitná pozornosť. Na prvý pohľad by to aj mohla byť pravda – svedčí o tom množstvo atlasov a populárnovedeckých publikácií, ktoré rozvíjajú slovenskú zoologickú terminológiu na slušnej úrovni. Patrí k nim napr. Veľká kniha živočíchov (KORBEL A KREJČA 1993), Nový sprievodca živočíšnou ríšou (STICHMANN A KRETZSCHMAR 1998), Hmyz (REICHHOLFOVÁ-RIEHOVÁ 1997) a mnohé iné. Existuje dokonca staršia publikácia Slovenské mená hmyzu (FERIANC ET AL. 1975), ktorá, i keď nie je celkom dokonalá, je isto významným a zatial' jediným dielom tohto typu na Slovensku. Niektoré novšie publikácie sú však poznačené neodbornosťou a častým výskytom terminologických chýb. K najhorším knihám v tomto ohľade patria bez sporu Denné a nočné motýle (CARTER 1998), na čo som reagoval neskôr v kritickej recenzii (FRANC 2001). Pri porovnávaní veľkého množstva publikácií čoskoro narazíme na nejednotnosť alebo problematickú použiteľnosť niektorých názvov. Predtým, než sa dostaneme k vybraným sporným príkladom, si treba uvedomiť, že sa pohybujeme v dvoch faktograficky a etymologicky veľmi odlišných priestoroch, ktoré vyžadujú osobitný komentár.

Názvoslovie stavovcov

Stavovce sú v našich končinách menej početnou, ale všeobecne populárnejšou a známejšou skupinou živočíchov. Naviac, veľká väčšina stavovcov je (v porovnaní s bezstavovcami) relatívne ľahšie určiteľná. Je preto pochopiteľné, že školské učebnice a rôzne atlasy idú v prípade stavovcov viac „do hĺbky“, než napr. u hmyzu. V slovenskom názvosloví stavovcov však v posledných rokoch dochádza k mnohým zmenám, alebo skôr tlakom. K jednoznačne pozitívnym zmenám patrí redukcia druhového označenia „obyčajný“. Ved' podľa tradičného názvoslovia boli takto označované i niektoré menej hojné, alebo dokonca veľmi vzácne druhy, napr. *Hucho hucho* (hlavátka „obyčajná“, dnes veľká), *Platalea leucorodia* (lyžičiar „obyčajný“, dnes biely); a podobné prípady predstavovali *Triturus vulgaris*, *Tetrao urogallus*, *Otus scops* či *Spermophilus citellus*. Ústup od slovenského názvu „obyčajný“ treba v týchto prípadoch jednoznačne privítať, ved' v červenom zozname fauny Slovenska patria niektoré z týchto druhov do kategórie E! Na druhej strane, navrhnuté premenovanie škorca obyčajného (*Sturnus vulgaris*) na

škorca lesklého je úplne samoúčelné – vedľ *vulgaris* krásne korešponduje so slovenským ekvivalentom obyčajný!

Ďalším trendom, ku ktorému je však už viac výhrad, je redukcia druhových pomenovaní malý, veľký a pod., pretože sú (vraj) relativne. Pritom vo vedeckej nomenklatúre, najmä medzi bezstavovcami, nájdeme stovky druhových názvov *major*, *magnus* (takýto názov má, okrem iného, určite nie veľká *Daphnia magna*!), *giganteus*, *medius*, *minor*, *minimus*, *parvulus*, *minutus*, či dokonca *minutissimus*. To v latinčine nikomu nevadí? Zrejme nie. „Relativne“ veľkostné druhové epitetá však nájdeme aj medzi stavovcami. Niekde nevadia a (našťastie) sa aj používajú – príkladom je trojica d'atelov *Dendrocopos major*, *D. medius* a *D. minor*. Inde sa však zdajú byť nevhodné a sú tlaky na ich zmenu. Pre jastraba veľkého (*Accipiter gentilis*) je navrhnutý nový názov jastrab lesný, podobne drop veľký (*Otis tarda*) by mal byť po novom drop fúzatý. U týchto dvoch operencov – i keď ide (najmä v prípade dropa!) o skutočne veľké vtáky – by sa to ešte dalo ako-tak pochopit, pretože druhové označenia *gentilis* ani *tardus* nemajú nič spoločné so slovom „veľký“. Smolu má však v tomto prípade sympatický a populárny vtáčik *Parus major*, tento problém je však už natol'ko známy, že o ňom nebudem písat'...

Ďalší okruh zmien, ktorý vyvolal odmiestavú reakciu väčšiny zoologov, by sa dal označiť ako „medzirodová ekvilibristika“. Netopiere boli v minulosti mystifikované a pramálo chránené živočíchy. Dnes sa situácia, našťastie, dosť zmenila v prospech týchto zaujímavých a užitočných cicavcov. Prispelo k tomu množstvo populárno-vedeckých publikácií, článkov v tlači a dokumentárnych filmov. Naviac sú netopiere u prírodovedne orientovanej verejnosti „zapísané“ aj peknými a slovensky znejúcimi názvami, ktoré zodpovedajú jednotlivým rodom: uchaňa, ucháč, večernica, lietavec, raniak, podkovár... Niekomu to však vadilo, a preto vznikol „geniálny“ nápad niektoré (nie všetky!) rody „zrušiť“ a zaviesť pre väčšinu rodov tohto radu paušálne a nič nehovoriace slovenské označenie netopier („nedotknutými“ rodmi ostali len ucháč – *Plecotus* a podkovár – *Rhinolophus*)... Ďalšie klenoty medzirodovej ekvilibristiky objavíme u inej skupiny nočných živočíchov, tentoraz vtákov. Sovy sú medzi kultúrnymi ľuďmi už dávno nie predmetom strachu, ale skôr obdivu a ochrany. Malé druhy našich sov bez „ušiek“ – *Athene noctua*, *Aegolius funereus* a *Glaucidium passerinum* patria každý do iného rodu, čo sa, celkom prirodzene, odrazilo aj v ich pôvodných slovenských názvoch. Najnovšie sa objavila tendencia používať pre všetky 3 druhy paušálne a umelé označenie „kuvik“, ktoré sa (nanešťastie) už dostalo aj do novej vyhlášky o chránených druhoch našej fauny. Podobne dopadli *Picoides tridactylus*, *Dryocopus martius* a druhy z rodu *Dendrocopos*, pre ktoré by sa mal (?) používať násilne zlepený slovenský rod („genus *conglutinatus*?“) d'atel'. Rody *Picus* – žlna a *Jynx* – krutohlav si pritom zachovali „privilégium“ samostatného slovenského názvu (...)

Rozhorčenie, ktoré možno vyžaruje z priestoru „medzi riadkami“ tohto článku, sa však zmocňuje viacerých zoologov, no i neštudovaných milovníkov prírody na celom Slovensku. Ešte v horšej situácii sú učitelia (azda okrem VŠ), v ktorých bližiace sa vyučovanie určitých zoologických tém vyvoláva stavby bezradnosti až zúfalstva. Nemám poruchy sebadôvery, ale pochybujem o tom, či by som bol schopný 12-ročným deťom uspokojivo vysvetliť, prečo ten istý vták je v jednej knižke tesár čierny, a v druhej d'atel' čierny (s argumentáciou, že je to v oboch prípadoch *Dryocopus martius*, by som asi veľmi nepochodil!). Mám taký pocit, že pri riešení podobných situácií by sa zapotil aj David Coperfield...

Názvoslovie bezstavovcov

Obrovská diverzita a zložitý systém bezstavovcov prinášajú úplne iné nomenklatorické problémy. Presné určenie veľkej väčšiny bezstavovcov vyžaduje optiku, špeciálnu literatúru a dlhoročné skúsenosti. Mnohé skupiny bezstavovcov, najmä u nás nežijúcich, sú širšej verejnosti málo známe, alebo úplne neznáme. Preto sa obmedzí len na vybrané, modelové problémy názvoslovia bezstavovcov.

Vo vedeckej nomenklatúre bezstavovcov sa veľmi často (u stavovcov menej často) vyskytujú „privlastňovacie“ druhové epitétá – obyčajne je druh pomenovaný na počest nálezu alebo významného odborníka na príslušnú skupinu. V modernom slovenskom názvosloví je však tendencia používať takéto názvy čo najmenej. Mykológom je ale dobrá pečiarka Langcova (*Agaricus langei*), hríb Quéletov (*Boletus queleti*) a plávka Velenovského (*Russula velenovskyi*), botanikom nevadí limonka Gmelinova (*Limonium gmelini*), ostropysk Hallerov (*Oxytropis halleri*) a mnohé iné podobne pomenované druhy. Argument, že takéto názvy neobsahujú nijaký charakteristický znak druhu, by sa dal akceptovať. Má ale význam napr. pre bystrušku *Carabus ullrichi* vytvárať názov bystruška zlatomedená, keď (1) podobné sfarbenie má ďalších 7-8 druhov tohto rodu, a aj to len v našej faune!; a (2) mnoho entomológov používa prirodzenú slovenskú verziu bystruška Ullrichova? Nie je takýto prístup len samoúčelným zaťažovaním pamäťových registrov študentov, ktorí si takto musia pamätať vlastne dva úplne nesúvisiace názvy?!

Veľkou chybou je, ak sa dodržiavanie zásad tvorby zoologického názvoslovia vyžaduje za každú cenu. Najlepšie si to ilustrujeme na požiadavke jednoslovnosti extraspecifických taxónov. Trieda pijavíc sa obyčajne rozdeľuje na 4 rady. Názvy troch u nás zastúpených radov boli už zaužívané – chobotnaté, čel'ustnaté a hltanové pijavice. Pri vyslovení pojmu chobotnaté pijavice každému bolo a je jasné, o čo ide. Čo si ale predstaví bežný človek pri „predpisovom“ jednoslovnom názve chobotnatky? Sú to nejaké živočíchy s chobtom. Ale chobot majú aj zástupcovia ďalších živočíšnych skupín – pásnice, chobotohlavce, háčikohlavce, chobotníčky... a čo napr. také slony?... A ako je to s čel'ustnatkami a čel'ust'ami? Celkom podobne, navyše „čel'ustnatých“ živočíchov je oveľa viac. V tomto prípade situáciu komplikuje ešte aj skutočnosť, že názov čel'ustnatka (aj keď to anatomicky nesedí) sa používa pre pavúky z čeľade *Tetragnathidae*.

Ďalšou problematickou tendenciou je vytvárať slovenské názvy aj pre málo známe čeľade, ale i vyššie taxóny – rady. Trieda stonožiek sa rozdeľuje na 4 rady, čo je však širšej verejnosti asi jedno. Vytvorenie slovenských ekvivalentov vyznieva vo všetkých štyroch prípadoch rozpačito: Názov 1. radu skutigery alebo dokonca skutigerotvaré (!) je iba kostrbatým poslovenčením vedeckého názvu. Druhým, u nás tiež málo početným radom sú hryzavice (*Scolopendromorpha*), kol'ko ďalších „hryzavých“ skupín živočíchov však existuje? Slovenský názov zemoviek (*Geophilomorpha*) je aspoň ľubozvučný a vzácné sa zhoduje s vedeckým názvom, no kol'ko ďalších živočíšnych skupín žije tiež v zemi? Zvyšný rad, i keď je v systéme na 2. mieste, spomínam zámerne na koniec. Je to v miernom pásmi najpočetnejší rad *Lithobiomorpha*. Pre ne bol prednedávnom použitý termín *behavce* (MATIS A VILČEK 1987). Neskôr je za názov navrhnuté podobné slovo *behavky* (MATIS ET AL. 1996), hoci týmto názvom môžu byť označované aj bzdochy z čeľade *Lygaeidae* (KORBEL A KREJČA 1993). I keď bol medzitým pre *Lygaeidae* navrhnutý iný (a dosť divný) názov *behajky* (ŠTYS 1984), problém sa tým nerieši. Nie je mojím úmyslom nihilizovať existenciu týchto názvov, či dokonca slovenského názvoslovia vôbec, v tejto súvislosti sa však nástojčivo natískajú tri otázky: ① aká je sémantická hodnota týchto „behavých“ názvov, keď beh je jedným z najrozšírenejších

spôsobov lokomócie živočíchov na Zemi?; ② kto si má tieto veľmi podobné názvy, líšiace sa jedným písmenom, pamätať?; ③ je vôbec potrebné vytvárať slovenské ekvivalenty pre jednotlivé rady stonožiek a nestáči len zaužívané, aj nebiológom ako-tak zrozumiteľné všeobecné označenie stonôžka? (To isté platí, mimochodom, o mnohonôžkách a ďalších skupinách.)

Ako sme už zistili, jedným z problémov slovenského zoologického názvoslovia môže byť terminologická duplicita. Takýchto prípadov je však viac: Muchy z čeľade Rhagionidae sú v novšej literatúre (ČEPELÁK A SLAMEČKOVÁ 1984) označované ako strehúňovité – názov strehúň sa však používa aj pre veľké pavúky z rodu *Lycosa*. Pre malú mnohonôžku *Polyxenus lagurus* bol použitý slovenský názov chlpáčik drobný (KORBEL A KREJČA 1993); slovom chlpáčik je však – v tejto istej publikácii (!) aj inde – označovaný aj rod *Trichius* z čeľade Scarabaeidae (Coleoptera). Známy zemný rovnokrídlovec *Gryllotalpa gryllotalpa* je vo väčšine publikácií označovaný ako medvedík obyčajný. Medvedík je ale aj cicavec z čeľade Procyonidae! Pritom v tomto prípade sa priam náuka inšpirovať sa vedeckým názvom a pomenovať tento hmyz krtonôžka – podobne to vyriešili Česi, ale aj Angličania (mole cricket) a Nemci (Maulwulfsgrille). My sme vari mûdrejší?...

Nepriaznivé skóre

Viem, že u niektorých zoológov moje meno nevyvoláva práve návaly radosti. A viem, že nasledujúcou vetou si to (možno) rozhádžem u ďalších. Sledujúc situáciu v zoologickom názvosloví mám niekedy tendenciu ťutovať, že nie som botanik (!). Nakoniec – presvedčte sa sami: *Cerasus avium* je čerešňa vtácia, *Cyclamen fatrense* je cyklámen fatranský, *Iris sibirica* je kosatec sibírsky, *Gentiana cruciata* je horec krížatý, *Pulsatilla nigricans* je poniklec černastý, *Impatiens parviflora* je netýkavka malokvetá... Človek s akým-takým prehľadom v latinskom, resp. gréckom jazyku je pri štúdiu botanickej literatúry niekedy až prekvapený, ako (väčšinou výstižné a ľubozvučné!) slovenské pomenovania rastlín krásne korešpondujú s vedeckými názvami – odhadujem to na 95 %!!! Huby za týmto číslom veľmi nezaostávajú. Len s najväčšou ríšou živých organizmov je to nejako divne dokrútené...

Tlaky a rozpory v názvosloví živočíchov spôsobujú (okrem iného) rezignáciu niektorých odborníkov. Stále častejšie možno vidieť napr. ornitológické práce aj v domáčich odborných časopisoch a zborníkoch s výlučne vedeckou nomenklatúrou, ktoré sú tým pádom málo prístupné širšej verejnosti. Rozpory a chaos v názvosloví však spôsobujú rozčarование a pokles záujmu o zoológii aj u študentov prírodovedných odborov na VŠ (!), čo sa už v pedagogickom procese dá aj cítiť. Signifikantne klesá napr. záujem študentov o diplomové práce zoologického zamerania – študentov odrádza nielen šírka a náročnosť zoologickej vedy, ale aj malá dostupnosť literatúry, nejednotnosť terminológie a neúnosne veľké množstvo synónym. Žiaľ, ale snahy o rozširovanie a modernizáciu slovenského zoologického názvoslovia môžu mať v praxi **práve opačný efekt**, než v svojej podstate ušľachtilé zámery niektorých kolegov, ktorým na rozvoji slovenskej zoologie určite záleží. Výsledkom synergického pôsobenia načrtnutých, i niektorých ďalších faktorov je však veľmi nepriaznivý stav, keď zoológia v atraktivite hlavných taxonomických disciplín biologických vied ľahá za kratší koniec...

Ako ďalej?

Po kritickej analýze by sa patrilo hľadať a načrtiť východiská, ako sa z tejto neradostnej situácie dostať, alebo aspoň ako zmierniť nepriaznivý stav. Už medzi riadkami predchádzajúceho textu sa črtajú zásady a princípy tvorby slovenského zoologického názvoslovia.

P₁: Prvým a možno najdôležitejším princípom tvorby názvoslovia je **netrvat' na tom, aby sa všetky zásady uplatňovali ortodoxne**, za každú cenu.

P₂: Druhým východiskovým princípom tvorby názvoslovia je **princíp účelnosti**. Treba si uvedomiť 'skutočnosť', že sami zoologovia slovenské názvoslovie skoro ani nepotrebuju, pretože s vedeckou nomenkláciou sa dohodnú doma i v celom svete. Slovenské názvoslovie a ďalší terminologický aparát však potrebujú učitelia (azda čiastočne s výnimkou vysokoškolských!), tvorcovia muzeálnych expozícii, žurnalisti, prekladatelia, vydavatelia a producenti prírodopisných filmov. Od týchto dvoch východiskových postulátov sa odvíjajú všetky ďalšie zásady tvorby slovenského názvoslovia.

Z₃: Pokial' je to možné, treba sa **snažiť o to, aby slovenské pomenovanie aspoň nejakým spôsobom korešpondovalo s vedeckým názvom**. Platí to však skôr pre bezstavovce – prípad „bystrušky zlatomedenej“ (*Carabus ulrichi*) je čítankovým príkladom preťažovania (nielen) študentov. Vedecké názvy stavovcov väčšinou vznikali skôr a ich kontinuita so slovenským jazykom – i prípadný „preklad“, sa hľadajú obyčajne ľažšie. Názvy, kde je táto kontinuita vzácne zachovaná (škorec obyčajný – *Sturnus vulgaris*) aspoň nemeniť!

Z_{4:} **Rodový názov stavovcov by mal** (no nie za každú cenu!) **korešpondovať s vedeckým rodovým názvom**. Preto mi je spolu s veľkou väčšinou zoológov sympathetickejší pôtik kapcavý a kuvičok vrabčí; naviac, tieto názvy už boli vžité (pozri Z₇). Akceptovanie tejto zásady vo vertebratologickom názvosloví určite prispeje k oživeniu v poslednej dobe veľmi zanedbaného systematického prístupu a k formovaniu taxonomického cítenia i v našom materinskom jazyku. Situácia u bezstavovcov je však zásadne odlišná → Z₅.

Z_{5:} **U mikroskopických, málo známych a parazitických skupín** (Rotifera, Tardigrada, Cestodes, Monogenea, Trematodes, Nematodes, Acarina a ī.) **úplne stačí všeobecné slovenské označenie veľkého taxónu**: kmeňa, triedy, prípadne radu. S výnimkou niektorých najznámejších zástupcov, významných v humánnej a veterinárnej medicíne, je úplne bezpredmetné vytvárať slovenské názvy čeľadi, o rodoch ani nehovoriac! Presne **to isté platí v prípade exotických alebo výlučne morských skupín** (Scyphozoa, Anthozoa, Onychophora, Placophora, Scaphopoda, Brachyura, Phasmida, Sipunculidea, Echiuridea, Echinodermata a mnohé iné). I tu má význam nanajvýš „modelové“ vytvorenie slovenských druhových názvov u niekoľkých málo najznámejších zástupcov! Čiastočnou výnimkou je azda konvergentne najvyvinutejšia trieda bezstavovcov – hlavonožce (Cephalopoda).

Z_{6:} Špecifickým problémom sú slovenské názvy živočíchov chránených podľa novej vyhlášky, resp. uvedených v CITES. Domnievam sa, že všetky chránené druhy stavovcov a väčšia časť bezstavovcov by mali mať slovenské názvy. Opäť, nie je potrebné na tom trvať za každú cenu; napr. drobné málo známe ulitníky z rodu *Vertigo*, i keď sú vzácné, faunisticky významné a ohrozené, slovenské názvy naozaj neopotrebuju. To isté platí

o vzácných reliktných chrobákoch *Melandrya barbata* a *Rhysodes germari*, kde slovenské pomenovanie nemajú (a zjavne nepotrebujú) ani príslušné čeľade. Tzv. „CITES-ové“ živočichy sú v prevažnej väčšine exoty a tu je slovenský názov opodstatnený len u najznámejších, alebo komerčne najohrozenejších druhov.

Z₇: Vžité a zludovelené názvy meniť len celkom výnimcočne, v ozaj nevyhnutných a argumentami zdôvodnených prípadoch!

Z₈: Názov by mal (pokiaľ je to možné) kódovať nejaký charakteristický znak taxónu. Označenie fuzáča *Plagionotus arcuatus* slovenským názvom „fuzáč dubový“ je tak isto sémanticky prázdnne, ako keby sme použili názov „medúza morská“ – na duboch totiž žije zhruba 50 ďalších druhov fuzáčov, a i to len v našej faune!

Z₉: Slovenské názvy stavovcov nemusia byť za každú cenu binomické – typickým príkladom je tetrov, hlucháň, jazvec a vlk. Mimochodom, vlk so svojím navrhovaným názvom „vlk dravý“ – ktorý je asi tak logický, ako „ovca bylinožravá“ – určite nezíska na popularite! Jednoslovné slovenské pomenovanie navyše úplne stačí i u niektorých exotov – známych zástupcov monotypických rodov; príkladom by mohol byť pštros (*Struthio camelus*), hroch (*Hippopotamus amphibius*) i kosatka (*Orcinus orca*).

Z₁₀: Názov extraspecifického taxónu nemusí byť za každú cenu jednoslovny. Podrad chrobákov Adephaga býva v staršej, ale i novšej literatúre (RAMMNER 1975) slovensky nazývaný „mäsožravé chrobáky“. Pokiaľ z toho násilu spravíme jednoslovny názov „mäsožravé“, dopracovali sme sa k peknej nomenklatorickej „habad’ure“, pretože zo slova mäsožravé (pokiaľ v závorke nenasleduje Adephaga) nevie nikto nič! Podobný prípad predstavujú už spomínané rady pijavíc... (Hoci som v tomto príspevku pochválil botanikov, i tam by sa dali nájsť podobné analógie. Je nezmyslom rušiť storočia vžité a rodným jazykom dýchajúce názvy ako je materina dúška, myší chvost a hadí koreň, a degradovať ich na umelo znejúce jednoslovné novotvary!)

Z₁₁: Pri vytváraní a zavádzaní slovenských zoologických názvov treba myslieť na to, či tie názvy bude vôbec niekto používať. Týka sa to predovšetkým málo známych, ale aj veľkých a determinačne náročných taxónov, ako sú napr. mnohoštetinavce, takmer všetky kôrovce, ale aj pavúky a väčšina čeľadi hmyzu. Samozrejme, že aj v iných krajinách boli vytvorené národné názvoslovia živočíchov – napr. v Anglicku a Nemecku má skoro každý druh z populárneho radu motýľov svoj anglický, resp. nemecký názov. Tieto názvy však vlastne nikto nepoužíva – bežnému človeku stačí všeobecné označenie „burnet“ (vretienka) alebo „Augenfalter“ (očkán), kým odborníci používajú vedeckú nomenklatúru, ktorá je predurčená pre celosvetovú komunikáciu.

Na záver ešte jedno zamyslenie. Niektorí kolegovia zdielajú názor, že súvislosť slovenských a vedeckých názvov nie je až tak potrebná, pretože latinčine táto mladá generácia už veľmi nerozumie. Je to však, resp. v blízkej budúcnosti bude, zásadný omyl! Na niektorých prírodovedne orientovaných gymnáziách sa zavádzajú základy latinčiny, a na VŠ prírodovedného smeru je to už skôr pravidlom. Z vlastnej skúsenosti viem, že dnešní študenti sa veľmi neradi mechanicky biľujú učivo. Väčšinu z nich zaujíma, ako tie názvy vznikli, čo znamenajú a hľadajú tam niekedy aj skryté významy a súvislosti, ako si ich ľahšie zapamätať. Myslím, že **najlepšou a najúčinnejšou cestou, ako je urobiť zoologiu atraktívnejšou, je kvalitná nomenklatúra, ktorá má „hlavu i päť“ a s**

ktorou je radosť pracovať. Potom bude môcť zoológia neochvejne ašpirovať na piedestál, ktorý jej patrí – kráľovná biologických vied!

Epilóg

Na poslednom stretnutí zoológov v Bratislave sa naplno obnažil problém slovenskej (nielen) zoológie – vyložená neochota pracovať v Menoslovnej komisii SZS. V nočnom tichu pri dokončovaní tohto príspevku som sa zamyslel nad príčinami tohto stavu. Práca v takejto komisii nie je žiadnym privilégiom, neprináša žiadnu slávu, žiadne „karentové“ práce v periodikách zvučného mena, znamená iba robotu naviac, a niekedy aj hromženie iných kolegov. Preto sa do komisie nehrnú ani starší, ani mladší. Starší si už svoje vo vede „odkŕutili“ a chcú pokojné prostredie pre záver vedeckej kariéry. A tí mladší chcú mať (väčšinou) pozametanú „cestičku“ k PhD a docentúram...

Literatúra

- CARTER, D., 1998: Denné a nočné motýle. Osveta, Martin, 304 s.
- ČEPELÁK, J., SLAMEČKOVÁ, M., 1984: Strehúňovité, Rhagionidae, s. 443. In: JASIČ, J. (ed.), Entomologický náučný slovník, Príroda, Bratislava, 674 s.
- FERIANC, O. (ed.), 1975: Slovenské mená hmyzu. Veda, Bratislava, 308 s.
- FRANC, V., 2001: David Carter: Denné a nočné motýle. [Recenzia.] Chránené územia Slovenska (ŠOP SR Banská Bystrica) 48: 31-32.
- MATIS, D., FERIANCOVÁ-MASÁROVÁ, Z., HENSEL, K., 1996: Prehľad zoologického systému. Prírodovedecká fakulta UK, Bratislava, 16 s.
- KORBEL, L., KREJČA, J., 1993: Veľká kniha živočíchov. Príroda, Bratislava, 345 s.
- MATIS, D., VILČEK, F., 1987: Fylogenéza a systém živočíchov, 2. Prírodovedecká fakulta UK, Bratislava, 125 s.
- RAMMNER, W., 1975: Život zvierat, I – bezstavovce. Obzor, Bratislava, 446 s.
- REICHHOLFOVÁ-RIEHMOVÁ, H., 1997: Hmyz. Ikar, Bratislava, 287 s.
- STICHMANN, W., KRETZSCHMAR, E., 1998: Nový sprievodca živočíšnou ríšou. Slovo, Bratislava, 447 s.
- ŠTYS, P., 1984: Behajkovité, Lygaeidae, s. 36. In: JASIČ, J. (ed.), Entomologický náučný slovník, Príroda, Bratislava, 674 s.